

Tomaji Attila

Amikor a fegyenc megszólal

► *Molnár Krisztina Rita* könyvéről

A jelentős írásbeli nyomokat maguk után hagyó, az elkényelmesítő normákat is átírni képes magyar írókról szóló, műelemzésekkel vegyített biográfiákat (Szilágyi Márton Csokonaija, Szilágyi Zsófia Móricza, Ferencz Győző Radnóti, Kerényi Ferenc Petőfije), amelyek arra is felhívják a figyelmünket, hogy egy szerző élete s életműve egyben egy közösség élete s életműve is, vagy a Magvető újraindított Tények és Tanúk sorozatát olyan törekvésként is értelmezem, amely próbál gátat vetni a kollektív felejtésnek és szellemi tanácstalanságnak. Poszt-posztmodern korunkban szükségesnek tűnik egy hasonló célú szépirodalmi sorozat is, olyan alkotóké, akik még feltételezik az őket befogadni akaró és tudó, emlékezni együtt is képes olvasóközösséget, amely közösség nyelve – szemben Barthes kijelentésével (a nyelvnek „ahhoz, hogy önmagát kiteljesítse, csak érvényesnek kell lennie, nem pedig igaznak”) – éppen hogy igaz is akar s tud lenni. A Molnár Krisztina Rita Remélem, örülsz című, rövid festszavú történeteket tartalmazó kötetét megjelentető, 2017-ben indult Scolar Live! sorozat számomra ezt a célt is szolgálja, mikor kezdő, újrainduló vagy korábban más műfajokban jelentkező szerzőknek ad lehetőséget a publikálásra.

Ricardo Piglia szerint akár el is felejtődhet az anyanyelv, és nincs más, „csak véget nem érő átalakulás és örökre elvesző jelentések”(Az eltűnt város) Ezzel – a manapság gyakori gondolattal különös ellenfényben áll a Maléna-trilógia (Maléna kertje, Kréta-rajz, Derűs hétköznapok: Gyermekkalendárium) és a Térforgó c. kisregényciklus első két könyve írójának novelláskötete. Olvasva a nyolc-tíz év szövegeiből szerkesztett, jórészt folyóiratokban, antológiákban és online már megjelent novellákat, átadva magam ennek a magasan áradó prózának, azon töprengök, vajon miért is nem egyértelmű, hogy az irodalom kultúrateremtés, a különböző írói világok tudomásulvétele, s örök közhelyeinkre, a törékeny életre s a monolit halálra vonatkozó kérdések és válaszok sokféleségének a tiszteletben tartása.

Ahogy én látom, a kortárs írók egy jelentős része imitál, kombinál, variál, hiszen „nincsenek alkotók, csak kombinátorok”, ahogy szintén Barthes mondja. Pedig semmi nem akar pusztán önmaga lenni, még a szöveg sem. Ezért várom mindig egy-egy olyan irodalmi mű megjelenését, amely eltér, sőt, elkülönböződik a természetéből eredően öncélú, érdekközpontú s érdekérvényesítő, rendszerint politikai meggyőződésektől sem idegenkedő kánon íróinak megszokott hangjától, radikális formáitól. Ha művészetről esik szó, erkölcsi elvekben már aligha hiszünk, pedig azok tőlünk függetlenül is léteznek, talán éppen az emberi lelkiismeret tartományában.

Tagadhatjuk a Keats-féle bölcsességet is, de a szép s igaz valósága ma is gyönyörködtet, az ez utáni vágy ott él bennünk. Találkozni akarunk a másik emberrel, felismerni akarjuk egy mű kidolgozott formáját, ahogy életre kel az időben: mindez jó alkalom egymás megértésére és az önismeretszerzésre egyaránt. Történetekre szomjazunk, olvasás közben megelevenedő szereplőkkel, beszélgetésekkel, tájakkal telt világra, hogy felismerjük saját sorsunkat, de ebből a szempontból a kortárs irodalom nagy része, mint Pilinszky feyence, „továbbra is csak hallgat, / szótlanul ül pohár bora előtt.”

Molnár Krisztina Rita – például Darvasi Lászlóhoz, Szvoren Edinához vagy Tóth Krisztinához hasonlóan – a magyar irodalom anekdotikus közvetlenségű kisformái hagyományának elejtett szálát vette fel, a szövegközpontúság helyett a spontán történetmesélés szükségszerűen töredékes marad: bár mindegyik története lezárul, közben végérvényesen meg is nyílik, és jó hírt hoz, mert „nagy hír tudója”. Izgalmas vállalkozás, ha költő ír prózát. Molnár Krisztina Rita költészete és prózája között természetes és szoros motivikus kapcsolatrendszer áll fenn, ez felkeltheti a figyelmet a manapság inkább elutasított tényre: a novellák jelentésének meghatározásához mégiscsak szükségünk lehet a szerzői szándék feltárására is. A novellák egy része tehát lirizált elbeszélésként is értelmezhető: gyakran használja a lírai eszközkészletet, anélkül, hogy valóságélményeit elfeledné vagy jelképekbe vetített lelki történeteket írna. A feldolgozott hatások – mitológia, Biblia, az elveszített Éden (Paradicsom: ld. Papp Rita borítóját), a 19. századi orosz írók, Hoffmann, Kafka és mások – szerepe csak másodlagos, inkább műveltségi kérdés a számára.

Az epikától elvárható írói távolságteremtés helyett Molnár Krisztina Rita olyan közel megy a szereplőihez, amennyire csak lehetséges, mintha az írás aktusa révén maga is részese akarna lenni a cselekménynek, ott hallgatna s beszélne a közeliükben, és ha a szereplők nem lennének annyira elfoglalva egymással, hallhatnák a lélegzetét is. Nem szövegel, hanem ír, és miközben ír, látja s akár érinthetné is, amit ír. Közvetlenség, otthonosság, az elbeszélő és az olvasó között folyamatosan fenntartott bensőséges viszony szövődik. Ezt kapja tőle az olvasó, ezt a lehetőséget, ennek szinte érzéki örömét. Kifinomult formakultúrája, önismerete és lélektani érdeklődése segíti abban, hogy egységes világot, időkezelést, hiteles környezetrajzot, valóság-hű alakformálást adjon, hogy a tárgyias gondolatok mögött szükségszerűen meghúzódó személyes

élményeit beépíthesse a történetekbe, sőt, találunk példát arra is, megengedi magának, hogy néhány szereplőjét önmagáról, családjáról, ismerőseiről mintázza meg. A legtöbb esetben nevüket csak egy kezdőbetű jelöli: a kötet 2-4. részében – A-tól Zs-ig – betűrendben lépnek színre a szereplők, az ABC vagy egy dinamikus periódusos rendszer tagjaiként, akiknek mindegy, mi a nevük, sokkal fontosabb az, hogy részei ennek a rendszernek és kölcsönösen feltételezik egymást. Az elsüllyedt boldogság színterei, elveszett, majd megtalált tárgyak, kisvárosi alakok, tájleírások törnek fel az emlékezés hullámaiból, de mindig az egyetemes jelentés áramkörébe kapcsolva. A tiszta életöröm, az emberbe, tájba, kertbe, növényekbe, madarakba s fűszerekbe vetett bizalom, az életigenlés, az összetartozás, a közös sors tudat és részvét élménye kap novelláiban lírai színezetű kifejtést. Mindeközben hanghordozását nem jellemzi poétikus emelkedettség, sőt, van, hogy csak úgy kiszól a szövegből: „tényleg nem én találok ki, higgyék el”. Ezek az elbeszélések mindig keresnek valakit, akihez szólhatnak, sőt, néhány esetben az odaértett hallgatót is feltételező szóbeli műforma hatáselemeit használják fel (pl. Árnyalta tovább a képet; Lángos, avagy örüljetez mindenkor; Kékszakáll): ezeket egymásnak felolvasni is jó, mint régi rapszódok tették. Mindannyian emlékszünk, hogyan eszi magát halálra valaki, de hogy hogyan lehet életre etetni valakit, arról ebből a könyvből értesülünk (Fekete, lila). Kedvelem írói bátorságát – ma már ez is annak számít –, amikor ilyen szavakat használ: csipkebogyó, lepkevirág, lángokból menekült festmény, marcipánmalac, porcukros bundás kenyér spenóttal, vászonszütyő és horgolt csipke-terítő, reszelt répa, húsleves ribizlivel és sáfránnyal, kandiscukor, fekete retek és lilahagyma-saláta, és így tovább. Gyógyító szavak. Mert a történetekben megidézett ételek, saláták, fűszerek és növények gyógyításra is szolgálnak, soha nem csak az éhség elverésére. Épp így, a történetekből jóindulat, megértés, tisztelet árad: ápolnak a szavakkal, illatokkal, ételekkel, virágokkal. Azok is ezt teszik, amelyek a lélek legmélyére hatolnak (Jó palócok közt, Borka zsákja, Kósó, Félárbóc, Tucat-sztori), nem másként, amelyekben a személyes, tragikus sors rajzolódik ki (Párhuzamosok a végtelenben, Gyakorlat). A szövegek mozgása, iránya mindig a túlélés, az önbecsülés megőrzése vagy visszaszerzése és a megbocsátás felé tart, s mindez messze túlmutat azon, hogy a kötetet pusztán „nyelvi eseményként” értelmezzük.

A négy ciklusra tagolt kötet novellái – 7-9-9-7: a számmisztikától hely hiányában most eltekin-

tek – az aluljárók valóságából emelkednek egy irracionális világ felé; mi sem természetesebb, hiszen a csoda is a valóság része (A kispatkányok már erősek). Molnár Krisztina Rita meghatározó módon próbál ellentmondani a sokszor életellenes világnak. Só, kenyér, víz, hal, leves: „egyszerű” dolgok köré szőtt írásai ellensúlyozzák a külső káoszt, rendet teremtenek. Elbeszélései egy veszélyeztetett élet történetei, vagy másképpen: erről az egy életről leszakadt vagy leszakított történetek. A mindennapi élet eseményeinek rövid, tömör kistörténetei – kisemberekről. Kicsi életek, de nagy sorsok. Ezek a szereplők nem az olvasó előtt alakulnak, úgy lépnek színre, hogy már készre égette őket a világ, véglegesek, és akkor – pár szó, néhány emlék felidézése – történik velük valami mindennél fontosabb, de ami történik, az nem más, mint hogy például egyikük süti, órákon át csak süti a palacsintát az éhes gyerekeknek (Palacsinta) –

Zavaros, bánattal, kudarcokkal és csalódásokkal teli életünket élve is a kötetcímből

kihalljuk Pál apostol felszólító mondatát: „Örüljete az Úrban mindenkor! Ismét mondom: örüljete!” Felszólítva örülni a kiszolgáltatottságban, a hétköznapiak monotonáiban, a magunk vagy mások által kirótt penitenciák elviselésében? De hogyan? Hogyan lehet örülni, annak ellenére, ami van, ami gyakran elviselhetetlennek tűnik? A novellák ezekre a kérdésekre adnak választ: a műfajtól elvárt „csattanó” helyén, a tragikus vagy derűsebb végkimenettől függetlenül, mintha az idő elfeledné futását, eltűnik vagy megáll egy fényes pillanatra, és ez pillanat váratlanul különösen értékessé válik (Megint megállt, És játszottak) Ekkor kap értelmet a létezésünk, és erre emlékezni fogunk. Ezt a felismerést kapjuk a szerzőtől, ez az a pillanat, amikor örülünk. Amikor a fegyenc, poharát ürítvén, nem hallgat többé, hanem mesélni kezd.

(Molnár Krisztina Rita: Remélem, örülsz, Scolar, 2019)

BUDAHÁZI TIBOR: Kiállítási enteriőr

